

Студија на случај на типично село во регионот “Скопје” општина Гази Баба (партиципативно рурално оценување) Село: Јурумлери

Историски факти и белези

Селото Јурумлери за прв пат се спомнува во 1478 година под името Јурумлер со 12 муслимански (турски) семејства. Во 1900 година селото броело 3 македонски семејства и 4 – 5 ромски семејства, 1913 година имало 10 семејства, 1945 година 50 семејства, 1960 брои 60 семејства за да најголемиот прилив на нови семејства го достигне во периодот од 1970 година. Во 1980 година брои 400 семејства, а во 2013 година има 1000 семејства (и околу 150 викенд куќи).

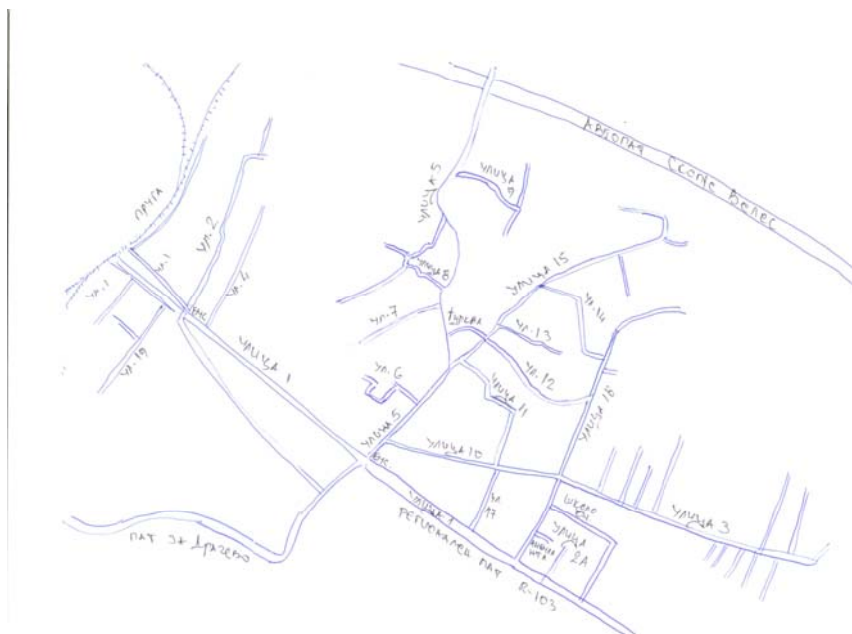
Во 1947 година се формира првата земјоделската задруга “Вардар”, во која морале да бидат членови сите семејства што живееле во Јурумлери и тоа со целиот свој имот, кој го ставиле на располагање на задругата. Истата опстоила и работела се до 1953 година. Во 1959 година постоечката задруга се спојува со земјоделската задруга “Напредок” која и до денес како таква постои. Во 1950 година се формира КУД “Јурумлери” во кое учествувале членови исклучиво од Јурумлери и истото со многубројни настани има постигнато големи успеси, се до 1990 година. Како спортско друштво се спомнува фудбалскиот клуб “Јурумлери” кој е формиран во почетокот на педесетите години. Истиот клуб во 1963 година се спојува со фудбалскиот клуб “Колонија” и како таков постои се до 1967 година, кога добива спонзор од работната организација “Бетонка” и од тогаш клубот го носи името Бетонка. Овој клуб се натпреварувал во четвртата лига во тогашната Југославија. Клубот Бетонка функционираше се до 2002 година, кога престанува со работа поради недостаток на финансиски средства.

Црквата Св. Апостоли Петар и Павле од Јурумлери како објект постои од 1887 година. Претходно постоел еден крст како свето место на местото каде што е изградена и осветена денешната црква. На тоа место доаѓале луѓе и од другите околни села како на пример Кадино, Идризово, Трубареве а подоцна и од Скопско Поле. Црквата е возобновена во 1940 година со плетени сидови и како таква функционира се до 1967 година кога е направена сегашната црква со тврд материјал од неколку луѓе активисти – одборници. Од тогаш црквата функционира во подобро издание а особено после 1995 година кога доаѓа до смена на стариот црковен одбор со помлади одборници кои за кратко време ја препородуваат црквата. Во 1995 година црквата добива свој свештеник кој делува на просторот село Јурумлери, село Колонија и една половина од село Гоце Делчев. Како особено значајни за развојот на Јурумлери се споменуваат семејствата Робеве, Поп Димитрови, Шупаковци, кои се меѓу првите населени на овој простор. Во поново време се формираат месни заедници кои активно се вклучуваат во стварањето на поубаво Јурумлери. За прв пат во 1920 година се отвара основно училиште “Гоце Делчев” и како такво функционира до 1959 година, а потоа е изградено ново училиште во соседната населба Колонија.

Местоположба

Атарот на Јурумлери е со идеална местоположба во однос на можностите и перспективите за брз развој на земјоделството и преработувачката индустрија. Селото е во близина на два града Скопје и Велес кои се големи трговски потенцијали. Веќе има постоечка сообраќајна мрежа како што е регионален пат R-103 кој поминува низ неколку села до село Катланово и се спојува во директна врска со автопат Скопје – Велес како и регионалниот пат R-104 од Илинден преку Јурумлери до Драчево. До центарот на град Скопје има околу 10 километри а до Велес околу 30 километри што му дава потенцијал за

економски развој, а особено за останување на младите луѓе кои би се занимавале со земјоделство како главна или како дополнителна дејност. Од десната страна, гледано од регионалниот пат кон Скопје се наоѓа урбаниот дел на селото се до автопатот Скопје - Велес, а преку него се наоѓаат земјоделски површини - ораници кои се користат за производство на здрава храна. Од левата страна се наоѓаат земјоделски површини кои граничат со реката Вардар што претставува природен потенцијал за наводнување на целото производство. На границата на атарот од левата страна гледано кон село Катланово се наоѓа Полициската академија со Казнено поправниот дом Идризово.

Заклучок: Ваква сообраќајна инфраструктура овозможува лесен транспорт на земјоделски и друг вид на производи до големите трговски центри во Република Македонија, соседните држави и пошироко. Близината на аеродромот во Петровец, околу 7 километри го надополнува големиот потенцијал за развој на земјоделскиот сектор во село Јурумлери.

1. Ситуациона анализа¹

А) Состојба на селото

Табела 1. Презентирање на состојбата во селото

Потенцијали на селото	Проблеми на селото
Водовод	Делумно асфалтирани улици
Пошта	Слаб напон на електричната мрежа во дел од селото
Пристап до интернет	Немање на простории за месната заедница
Амбуланта	Отсуство на канализација и високи подземни води

¹ Податоците се добиени со ПЛА методот од МЗ:

Дата: 30.01.2013

Снабденост со сите видови производи (широка потрошувачка, производи од железо и др.)	- Канали за одводнување (проблеми поради високите подземни води – главните канали релативно се очистени и истите функционираат) - Помошните канали низ полето 30 години не се исчистени а треба да се уредат и секундарните канали низ селото
Основно училиште	
Факултетот за безбедност	Отсуство на пешачки и велосипедски патеки (тротоари) на главните улици
Еколошки чиста средина	Културно - забавен живот (Формирање на спортски клубови, формирање на културно уметничко друштво (пропаѓа културниот дом), распаднати школски игралишта)
Квалитетно производство на земјоделски производи и искусни земјоделци	Патиштата во полето во многу лоша состојба и истите се узурпирани
Изграден е модерен спортски центар	Бавно градење на локалниот центар (игралишта, трговски центар, простории за социјален живот, ресторани, кафиќи)
Изградена е нова детска градинка	
	Автобуси во подоцнежните ноќни часови (од 22 30 до 01 00) – во моментот се пуштени само во викендите.
	Проблематични 4 - 5 краци на секундарен водовод за сите куќи да се поврзат
	Проширување на главната раскрсница кај автобуската станица (R 103)
	Градење на пат кон село Кадино
	Отстранување на 2-3 диви депонии за ѓубре
	Отсуство на сигнализација за железнички премин
	Отсуство на бензинска станица
	Немање на откупен пункт
	Непостоење на магацински простор за складирање

Селото Јурумлери е солидно урбано организирано, со веќе изграден водовод, пошта, амбуланта, основно училиште и факултет за безбедност. Како потенцијал, се спомнува лесниот и квалитетен пристап до интернет што укажува на интелектуалниот капацитет, познавање на информатичката технологија и познавање на англискиот јазик. Она што е најбитно за стратегијата за рурален развој како добра страна е чистата животна средина, квалитетно производство на здрави земјоделски производи, земјоделски производители кои одлично владеат со агротехниката во производство на широка палета земјоделски производи и постоење на голем избор на производи за широка потрошувачка. Од занаетите се спомнува производството на производи од квалитетно железо кое е многу битно за подигнување на

капацитети кои ќе го подигнат стандардот на земјоделството и истото ќе го приближат до стандардите на Европската Унија.

Како недостатоци во селото, се лошата состојба со улиците во внатрешноста на селото и на патиштата кон обработливите земјоделски површини кои создаваат слаба хигиена и потешкотии во внатрешната инфраструктурна комуникација меѓу населението. Слабата сигурност (во дел од селото) со снабдувањето со електрична струја е фактор кој влијае на создавање на високи трошоци по потрошувач, брзо расипување на електричните апарати и неможност да се работи со висока технологија како што се на пример ладилници, стакленици, мелници, пилани и фабрики за преработка на земјоделски производи. Организирањето на населението во здруженија на граѓани како што е и месна заедница, спортски клубови, културно-музички друштва е невозможно доколку истите немаат простории и игралишта за изведување на своите активности. Исто така во селото нема ресторани, барови и модерен трговски центар. Освен тоа како голем проблем за младите е немање автобуски превоз (во периодот од 22 часот до раните утрински часови) во деновите од понеделник до петок до градот Скопје каде што се случува ноќен и забавен живот. Непостоење на канализација, високи потпочвени води, запуштени канали за одводнување кои не се чистат и по триесетина години, постоење на неколку депонии и неодговорност на населението кое фрла шут и отпад во главните и помошните канали, создаваат лоша слика за домашните и странските инвеститори да вложуваат во капитални инвестиции во село Јурумлери. Проблематични се 4 - 5 крака од секундарната водоводна мрежа за да се поврзат меѓусебе сите куќи во селото и секој да добие здрава вода за пиење до својот дом, потребно е проширување на раскрсницата на R-103 во делот каде што е единствената автобуската станица кон Скопје и село Катланово и по можност поставување на семафори, изградба на пат кон соседното село Кадино кој ќе ја прошири можноста за меѓусебна соработка во областа на земјоделството и трговијата со земјоделски и неземјоделски производи и отсуство на светлечка сигнализација на железничкиот премин каде што е опасно да се преминува со моторни, запрежни возила и премин на стока. Нема патека за пешаци и оние кои би користеле велосипеди како превозно средство. Во селото нема бензиска пумпа, откупен пункт за земјоделски производи од растително потекло и магацини (ладилници) за чување на вишокот земјоделски производи.

Б) Креирање на опции

Сами	Заедно со надворешна помош	Само со надворешна помош
Отсуство на бензиска станица	Простории на месната заедница Отсуство на канализација, (Високи подземни води) Помошните канали 30 години не се исчистени Културно - забавниот живот (отсуство на спортски терени, пропаѓа	Улиците се делумно асфалтирани Слаб напон во дел од селото на електричната мрежа Канали за одводнување (проблеми поради тоа што има високи подземни води Отсуство на пешачки и

	културниот дом, распаднати школски игралишта	велосипедски патеки (тротоари) на главните улици
	Проблематични 4 - 5 краци за сите куќи да се поврзат на водоводна мрежа	Поставување на улично осветлување во дел од селото каде што не е поставено
	Откупен пункт	Автобуси од понеделник до петок во подоцнежните ноќни часови (од 22:30 до 01:00)
	Магацински простор (склад)	Проширување на главната раскрсница кај автобуската станица (R- 103)
		Градење на пат кон Кадино
		Отстранување на 2-3 диви депонии за ѓубре
		Отсуство на сигнализација за железнички премин
		Изградба на клучка на автопатот на патот R-104 и оформување на мини индустриска зона (за земјоделски производи и преработка)

Детерминираниите проблеми ќе се решаваат самостојно од населението на село Јурумлери, заедно во координација помеѓу населението и некој од надворешните субјекти било да се влада, локалната самоуправа, јавни претпријатија, трговски друштва или донации и само од страна на државните институции и донации. При детална анализа населението самостојно би го решил проблемот со отсуството на бензинска станица. Заедно, населението со други институции и донации би ги решиле проблемите со просториите на месната заедница, канализациска мрежа и високите подпочвени води, би се очистиле одводните канали темелно и би се штитело нивното повторно полнење, би го подобрувале културно-спортскиот живот со реновирање и одржување на изградените сали, спортски игралишта и новиот културен дом, поврзувањето на 4 - 5 крака со водоводна мрежа за целосно завршување на водоснабдувањето на населението, изградба, одржување и управување со откупниот пункт за земјоделски производи и изградба на магацински простор за складирање на земјоделски производи во свежа и преработена состојба. Можно е и изградба на ладилник, доколку истиот би имал економска оправданост. Она што треба државните институции или донациите да го решат е асфалтирањето

на сите улици (општина или централна власт), подобрување на напонот на електричната струја во дел од селото (ЕВН), одводнување на високата подпочвена вода (општина или донации), изградба на тротоари и патеки за велосипеди (општина), движење на неколку автобуски линии и во покасните ноќни часови за полесна комуникација на младите со забавниот ноќен живот во Скопје (ЈСП), да се прошири главната раскрсница на регионалниот пат R-103 (општина или централна власт), да се изгради пат кон село Кадино (општина), да се отстранат неколку диви депонии (општина или централна власт) и да се постави сигнализација на премините преку железничката пруга секаде каде што постои опасност при премин на луѓе, возила и стока (ЈП Македонски железници) и изградба на клучка на автопатот на патот R-104 и оформување на мини индустриска зона за земјоделски производи и преработка (општина и Град Скопје).

Заклучок: Од детерминираниите потенцијали и проблеми во село Јурумлери се гледа дека кај населението кое живее во истото, веќе постои концепт за решавање на истите за кои не секогаш се потребни поголеми финансиски средства. Доколку би ги решиле проблемите со одводнување и неколкуте депонии би се отворила можност за поголеми импути во земјоделството и преработувачките капацитети. За изградба на неколку современи стакленици, пластеници и капацитети за преработка на земјоделски производи од растително потекло. Инфраструктурата на истите бара уредени зони, квалитетен пристап и подобрена меѓусебна комуникација. Особено е значајна близината на реката Вардар која од јужната страна на атарот на село Јурумлери овозможува потенцијал интензивно стакленичко или пластеничко производство на градинарски култури со користење на систем капка по капка. Современата технологија ќе даде високо производство по единица површина, производство во тек на целата година и доволно сировина за мали и средни преработувачки капацитети кои ќе произведуваат конечен производ со врвен квалитет со заштитено потекло. Сето ова ќе овозможи дополнително вработување на младите од селото Јурумлери, на голем број како примарна земјоделска дејност или за веќе вработените или пензионерите како дополнителна дејност согласно член 32 од Законот за земјоделство и рурален развој (Службен весник на РМ бр. 134/09).

2. Историјат²

Година	Настан
Пред 1900	1 македонска и 4 ромски семејства
1950	Формирана е првата задруга
1967	Имало 67 куќи
2006	Пуштен е водовод

Историјатот на село Јурумлери се состои од податоци кои се значајни за минатиот XX век и овој XXI век. Минатиот век го карактеризира 1900 година со првото населување на 1 македонско и 4 ромски семејства. Во 1950 година е формирана првата задруга што покажува дека уште во тоа време жителите на Јурумлери се занимавале со земјоделство. Бројот на изградени куќи во 1967 година бил 67, а тоа укажува на потенцијалот на селото за континуирано населување. Една од најважните капитални инвестиции кои биле реализирани во 2006 година е изградбата на водоводот, кој претставува потенцијал кој

² Податоците се добиени со ПЛА методот од МЗ:
Дата: 31.01.2013

обезбедува долгорочна стратегија за примарно земјоделско производство, преработувачки капацитети и рурална диверзификација.

Заклучок: Историјатот на село Јурумлери е типична за селата во Скопско поле. Бројот на населението во селото континуирано расте, се воспоставува рурална инфраструктура, а особено е значајно што постои водовод. Постоене на земјоделска задруга покажува дека село Јурумлери историски има потенцијал за развој на земјоделството, односно во атарот некогаш и сега се произведува здрава и квалитетна храна за исхрана на луѓето но и добиточна храна. Особено е значајно производството на градинарски култури.

3) Рангирање врз основа на приходи на селско домаќинство³

А) Начини за стекнување на финансиски приходи во село Јурумлери

- Земјоделство 12%
од кои (2% е само земјоделство, а 10 % земјоделство и плата од работа на друго место)
- Само од плата од работа на друго место 85%
- Невработени (претежно ромско население) 3%

Податоците покажуваат дека населението кое живее во село Јурумлери има ниска стапка на невработеност од 3% што ја исклучува можноста дека потенцијалната сиромаштија може да предизвика проблеми во реализацијата на стратегијата за рурален и економски развој на општина Гази Баба. Во моментот бројот на луѓе кои заработуваат на друго место е исклучително висок со 85%, што претставува добра можност на истите да им се понуди и земјоделството како дополнителна дејност, а доколку финансиските ефекти бидат значително подобри од таа дејност која дотогаш ја имале, за очекување е истите во иднина да развијат сопствен бизнис кој на селото ќе му даде нов економски импут. Не е за потценување и моменталната состојба на земјоделскиот сектор во селото кој е околу 12% каде што се само 2% само од земјоделство, а 10% земјоделство и работа на друго место. Со стратегијата за рурален развој и стратешките планови за развој на земјоделството во наредниот период се очекува зголемување на финансискиот ефект од производството на храна и други видови неземјоделски дејности (занаетчиство). Во наредните 4 години секторот земјоделство би требало да учествува со 30%⁴, а истото е поврзано со користење на финансиската поддршка во земјоделството и руралниот развој, петта компонента од ИПА за рурален развој (ИПАРД).

Заклучок: Финансиската стабилност на населението, со тоа што најголем број на работноспособно население е вработено, овозможува полесен приод кон развојот на земјоделството како главна и дополнителна дејност. Со квалитетни бизнис планови и организирање на работни состаноци во областа на земјоделството, треба да се поттикне интересот за производство не само за сопствени потреби туку и за продажба. Со осовременување на моменталните производни капацитети, изградба на нови, отварање на откупен пункт и откуп на квалитетни земјоделски производи во преработувачки капацитети ќе се подобри економијата на селото и микро регионот кој ги поврзува општините Гази Баба, Илинден и Петровец. Сето ова не е можно доколку се настапува

³ Податоците се добиени со ПЛА методот од МЗ:

Дата: 31.01.2013

⁴ Согласно Националната програма за финансирање на земјоделието.

индивидуално, со мало количество на производи. Потребно е здружување во земјоделски здруженија и формирање на земјоделски задруги кои ќе се грижат за производството и пласманот на земјоделските производи.

Б) Процентуална застапеност на земјоделски и неземјоделски дејности во селото

Земјоделски дејности	Износ (%)
Житни култури	10
Градинарски	90

Неземјоделски дејности	Износ (%)
Железарија	50 компании
Градежништво	
Хемиска индустрија	
Државни институции	
Сопствени бизниси	

Во село Јурумлери како примарна земјоделска дејност е поделелското производство, кое е поделено на производство на градинарски култури 90% и житни култури 10%. Сточарството, лозарството, овоштарството и цвеќарството се сретнува во трагови и не е статистички значајно за атарот на селото. Од неземјоделски дејности населението се занимава со помали или поголеми занаетчиски дејности од областа на обработка на железо, градежништво и хемиска индустрија. Одреден број на жители на селото работат како државни службеници или во јавна администрација што покажува дека селото веќе има образувано население по одредени области, а кое би можело да се повика на дополнителна едукација за да ги искористи природните потенцијали и да остварува приходи од дополнителна дејност во областа на земјоделските и некој други неземјоделски дејности. Бројот на сопствени бизниси, кои во моментот се 50 регистрирани компании, во најскоро време може да биде зголемен неколку пати, а тоа може да го реши проблемот со ионака ниската стапка на невработеност, но и да понуди подобри услови на веќе вработените.

В) Пензиите како финансиски приход

1. Пензии стекнати со земјоделска дејност – нема податоци
2. Пензии стекнати со неземјоделска дејност – околу 320

Заклучок: Поради нерешениот статус на имотите во село Јурумлери, повеќето пензионери се со стекнати пензии со неземјоделска дејност. Тоа е и поради можноста за вработување во Скопје и Велес, што претставува и дополнителна предност за рурален развој на селото.

4) Сезонски календар⁵

Градинарство (компир, морков, зелка, карфиол, целер, магнонос, марула)⁶

⁵ Податоците се добиени со ПЛА методот од МЗ:

Дата: 31.01.2013

⁶ Поради интензивното земјоделско производство нема јасен сезонски карактер, односно градинарските култури можат да се обработуваат во било кој период од годината и на парцелите се култивираат 3 – 4 култури во текот на една календарска година.

Месеци	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Компир												
расходи												
приходи												
ангажман												
Морков												
расходи												
приходи												
ангажман												
Зелка												
расходи												
приходи												
ангажман												
Карфиол												
расходи												
приходи												
ангажман												
Марула												
расходи												
приходи												
ангажман												
Спанаќ												
расходи												
приходи												
ангажман												
житни култури (пченица 60%, јачмен 20% и пченка и останато 20%)												
расходи												
приходи												
ангажман												
детелина и луцерка												
расходи												
приходи												
ангажман												

Земјоделското производство во село Јурумлери е претежно насочено кон градинарството и поледелството. Другите земјоделски гранки се малку застапени. Она што населението најчесто го произведува е компир, морков, зелка, карфиол, марула и спанаќ (сите видови на зеленчук се застапени – околу 40 видови а во поново време и ароматични и зачински растенија). Тоа се многу значајни култури во исхраната на луѓето и истите со долгогодишно искуство успешно се произведуваат во атарот на селото. Зафатеноста на земјоделските производители за производство на компир и морков е од април до септември, додека останатите 6 месеци во годината се т.н. слободни месеци. Производителите на зелка и карфиол најмногу се ангажирани во периодот јуни до август, а понатаму се дури 9 месеци слободни. Производителите на марула и спанаќ се ангажирани во периодот октомври и ноември, а тоа се истите оние кои произведуваат компир, морков, карфиол и зелка со што целосниот ангажман на производителите на градинарско производство е од пет до осум месеци или од април до октомври. Според анализата на расходите и приходите во градинарското производство се детерминираат три ризични месеци (декември, јануари и фебруари), кога производителите воопшто не остваруваат приходи. Одреден број на жители на село Јурумлери се занимаваат со

Заклучок: Село Јурумлери претставува потенцијал за земјоделско производство од кое би се добивале квалитетни и здрави градинарски и поделелски производи. Производителите се со долгогодишно искуство и на истите им се потребни проекти од програмата за финансиска поддршка на руралниот развој за изградба на стакленици и пластеници кои по можност би било добро да се загреваат со користење на соларна енергија, а помал дел со мазут. Производството на пченица, јачмен и други фуражни култури би овозможило и поинтензивно сточарско производство во современи објекти. Пласманот не би требало да биде поголем проблем поради одличната инфраструктура и близината на градовите и пошироко. Здружувањето на земјоделските производители би овозможило масовно производство, подобра контрола и организираност, намалени производствени трошоци и на крај поголеми инпути кај самите производители. Производството на ваков вид на производи може да обезбеди т.н. органско производство со добивање на карактеристично географско потекло на производите “произведено во Јурумлери”.

[illegible]

⁷ Податоците се добиени со ПЛА методот од МЗ:
Дата: 31.01.2013

од северо-источната страна на селото. Во селото има основно училиште, детска градинка, православна црква, гробишта, Полициска Академија, Казнено поправен дом и автобуска станица на регионалниот пат.

Заклучок: Селото Јурумлери има постоечка инфраструктура која треба да се оддржува и подобрува. Од аспект на земјоделството постои голем потенцијал за градинарско производство со можност за развој и на цвеќарството. Битен и можеби најважен дел е интелектуалниот потенцијал кој постои во селото, а тоа се гледа со тоа што производителите веќе користат нови технологии на одгледување зеленчук со користење на мрежи за заштита од сонце и град. Тука е и Полициската Академија при Универзитетот “Кирил и Методиј” од Скопје. Особено е значајно што селото има потенцијал за организирање на откуп на земјоделски производи поради место положбата-рамница и можност за транспорт на истите (патен, железнички и авионски). Со воведување систем капка по капка или друг рентабилен начин на наводнување би можело да се иницира подигнување на стакленици и пластеници. Веќе селото има кадровски потенцијал за градинарско и друг вид производство во оранжерии. Со организирање на населението би можело да се развива органскиот приод на производство на здрава храна, но и развој на селски туризам, угостителство и друг вид на неземјоделски дејности (занаетчиство и обработка на техничка дрвна маса). Со развојот на индивидуални сточарски фарми кои нема да влијаат на загадувањето на околината би се овозможило квалитено растително производство со користење на арското ѓубре од фармите, а исто така би можеле да се развијат помали капацитети за преработка на млечни и месни производи. Близината на реката Вардар овозможува развој на рибарството, особено во делот на интензивното одгледување на сите топловодни видови риби (крап, толстолобик, амур, лињак и сом). Она што најмногу загрижува, е што обработливото земјиште се работи под наем, поради што финансиската поддршка за земјоделството не оди во рацете на оние кои го обработуваат земјиштето туку кај оние што го владеат земјоделското земјиште. Од друга страна оние што го владеат земјиштето, а го даваат под наем или директно го обработуваат не ги користат субвенциите од програмата за финансиска поддршка на земјоделството и програмата за финансиска поддршка на руралниот развој поради недоволна информираност за начинот и постапката за реализација на истите.

6) Податоци од МЗ⁸

Податоците се добиени од МЗ. Селото го гледаат како збиена населба. Во делот за фарми и фармерскиот бизнис, од МЗ велат дека поседуваат отприлика од 0,2-4,5 хектари како сопствено обработливо земјиште и дека секоја година земаат од 1-10 хектари земјоделско земјиште под наем. Четворица се изјаснија дека земјиштето што го обработуваат е од село Јурумлери, а само еден се изјасни дека еден дел од обработливото земјиште е во селото, а вториот дел од земјоделското земјиште во атарот на соседното село. Од видови на домашни животни најчесто се одгледуваат само по неколку броја за сопствени потреби и тоа свињи и говеда, а од растително производство најмногу градинарски култури на отворено и под пластеници, житни култури (пченица, јачмен и пченка), луцерка, детелина, одредена површина со цвеќиња и нешто малку овошни насади. Останатите земјоделски сектори или се сретнуваат во трагови или воопшто ги нема. Од старите, автохтони видови домашни животни и растенија не постои ниту еден примерок

⁸ Податоците се добиени со ПЛА методот од МЗ:
Дата: 31.01.2013

и исклучиво работат со хибридни сорти растенија и поквалитени раси домашни животни (Дурок во свињарството и Сименталска, Холштајн-фризиска во говедарството). Земјоделските производи ги користат за задоволување на сопствените потреби, а вишокот го продаваат на пазарот на големо или до трговските капацитети во Скопје и Велес. Кај испитуваниот примерок годишните примања доаѓаат само од земјоделство. Бројот на членови кои работат на фармите се движи од 1-7. При зголемен обем на работа се најмува работна сила која се движи од 1-4 сезонски работници. Постои меѓусебна соработка, како помеѓу роднини, така и помеѓу самите соседи, но таа релација треба во иднина да се подобрува преку моделот на здружување на земјоделските производители од исти или сродни области во земјоделството. Како главни потешкотии кои се појавуваат кај земјоделското производство се недостигот на доволно финансиски средства, пласманот, ниските откупни цени на земјоделските производи, обезбедување на квалитетна работна сила, мали површини на едно место и временските услови. Во село Јурумлери нема ниту еден преработувачки капацитет за земјоделски производи што дополнително го усложнува проблемот со пласманот, а со тоа и поинтензивното развивање на земјоделството. Спротивно на овие проблеми ресурсите се повеќе од идеални, а тоа се близина на реката Вардар која воопшто не се користи за потребите на земјоделството и обработливо земјоделско земјиште, а истото е најчесто од I и II класа.

Селото Јурумлери ја слави селската слава Петровден која може да прерасне во обичај, настан или посебен ден кое ќе го обележи селото на светската карта. Тоа е причина која би можела да го развие селскиот туризам, занаетчиството и културното наследство на селото. Во наредните пет години насоката за руралниот развој, се гледа во развој на приватниот бизнис, развиена индустрија, развиено поделство, производство на здрава органска храна, развој на селскиот туризам, развој на спортски туризам но и развој на културни настани. Потенцијалите за развој на селото е во тоа што има млади луѓе, едуцирана работна сила, земјоделски површини, мали и средни претпријатија, здруженија, приватен бизнис сектор, делумно развиено поделство и градинарство со производство на здрава храна, образовни институции и постоечки јавни објекти. За земјоделскиот сектор многу важен момент е постоење на социо-економски ресурси како што е амбуланта, училиште, детска градинка, фирми, невладини организации и верски објекти. Село Јурумлери е познато по производство на квалитетни градинарски производи, особено зеленчукот. Најголемите потенцијали и можности за развој на селото се изградба на откупни пунктови, преработувачки капацитети за земјоделски производи, капацитети за калибрирање и пакување на зеленчукот како посебни единици, развој на градинарството во затворени системи на одгледување, но и изградба на спортски терени за поквалитетен живот на младите и културен дом за приредби и манифестации. Најголемите пречки за развој на селото се неорганизираноста на селаните, недостаток на откупен пункт и недостаток на преработувачки капацитети. За да се подобри развојот на село Јурумлери како цел се поставува изградба на фекална и атмосферска канализација, спортски објект, културен дом, асфалтирање на улиците во самото село и пристапните патишта до земјоделските обработливи површини, изработка на пунктови за миење на земјоделската механизација по излегување на асфалтираните улици во и вон селото со систем на самопослужување, контролирано и планско земјоделско производство, организиран откуп на земјоделските производи, а невработените да бидат ангажирани во земјоделското производство и преработувачката индустрија. Како приоритетни работи кои треба да ги организира општина Гази Баба за да се подобри развојот на село Јурумлери се здравјето на луѓето, поголем ангажман во фармерското производство, откуп на

земјоделски производи со претходно договорени цени, поголем број на регистрирани земјоделци, поголема контрола на моменталниот откуп на земјоделски производи на пазарот на големо (кванташки пазар), завршување на клучката на автопатот од Скопје кон Велес, изградба на патот од село Јуримлери до село Кадино, подобрување на напонот на електричната енергија, изградба на фекалната и атмосферската канализација и асфалтирање на улиците. Во последните десет години има квалитативно и квантитативно проширување на бизнисите во селото, земјоделското производство е зголемено за неколку пати, а производството на житни и градинарски култури е модернизирано. Во наредниот период постои желба за инвестирање во земјоделството најмногу поради веќе постоечкото знаење и искуство во производството на градинарски и поледелски култури, но како најголем проблем се потенцира недостаток на финансиски средства и производствени објекти. Во недостаток на сопствени ресурси потребно е на заинтересираните да им се обезбеди полесен пристап до поволни кредити, преку политиките на кредитирање во земјоделскиот сектор (земјоделски дисконтен кредитен фонд), доделување на државно земјоделско земјиште под концесија до 10 ха по барател и проекти кои што по пат на ко-финансирање ќе обезбедат инпут на квалитена земјоделска механизација и опрема во преработувачките капацитети. Долгорочноста на кредитното побарување може да биде и со негативни ефекти кон кредитокорисниците што доведува на зголемување на каматите во однос на главницата која се отплатува. Кај таков тип на кредити ратите се пониски, но крајниот износ кој треба да биде исплатен може да го надмине побарувањето за неколку пати. Кредитните услови (рок на отплата, грејс период, обезбедување) ги утврдува секоја финансиска институција индивидуално согласно сопствената кредитна политика и во зависност од видот и намената на инвестицијата, износот на кредитот, условите на производство и друго. Рокот на отплата и грејс период кои се применуваат кај кредитите од земјоделскиот дисконтен кредитен фонд - ЗКДФ е:

- за инвестициони кредити (основни средства) до 7 години со грејс период до 3 години, со исклучок и подолго;
- за обртни средства до 3 години со 1 година грејс период, со исклучок и подолго.

Од аспект на обезбедувањето, најзастапен тип на обезбедување во кредитното портфолио на земјоделскиот дисконтен кредитен фонд се жирантите (65%), потоа следуваат хипотека на недвижен имот во град (13%), хипотека на недвижен имот во село (6%), хипотека на земјоделско земјиште (7%), рачен залог (4%), залог на депозит (4%), гарантен фонд (0,6%) и друго. Битно е да се напомене дека скоро сите вклучени финансиски институции значително ги релаксираат политиките за обезбедувањето, односно се повеќе го анализираат самиот бизнис-предмет на кредитирање. Оваа политика, покрај другите фактори, е резултат, на високата стапка на отплата на ЗКДФ кредитите кај ФИУ, која кумулативно за целото портфолио со состојба на 31.03.2009 година изнесува 95%, што придонесува финансиските институции да не го третираат кредитирањето во земјоделството како високо ризично. Земјоделскиот дисконтен кредитен фонд најчесто овозможува кредити со една година грејс период и пет години рок на отплата со 4% за примарното земјоделско производство, 5% за преработка на земјоделски производи и извоз на примарни земјоделски производи за кредити пласирани преку вклучените деловни банки и 6% за примарното земјоделско производство, 6,5% за преработка на земјоделски производи и извоз на примарни земјоделски производи за кредити пласирани преку вклучените штедилници. Едуцираноста и знаењето во областа на земјоделството го прошируваат со посета на

семинари, предавања и од други веќе искусни земјоделски производители. Најчесто, помош за надоградба на знаењето се бара од Агенцијата за унапредување на земјоделството, центрите за поддршка на руралниот развој, локалните власти, медиумите, здруженијата, пријатели или колеги кои веќе имале позитивно искуство за одредена област во земјоделските или неземјоделските дејности. Иднината во која најмногу се гледа селото е развој на земјоделското производство, европските интеграции и системска промена на односот кон руралните места од страна на државната управа. Помошта која државата досега ја дава на земјоделските производители, населението на село Јурумлери не ја користеле или ја користеле во минимален износ. Во село Јурумлери постои здружение од областа на земјоделството кое ги запознава, едуцира и технички им помага на заинтересираните земјоделци за користење на средствата од програмата за финансиска поддршка на земјоделството и програмата за финансиска поддршка на руралниот развој.

Она на што се гордеат во селото е местоположбата, мирен живот, квалитетна почва, убавина на селото, градоначалникот на Општина Гази Баба кој е роден и живее во село Јурумлери, црквата, мирното и вредно население. Недостатоци во селото се недостаток на квалитетна работна сила, комунална хигиена, улично осветлување, спортски објект, детска градинка, детски парк, фекална канализација и неасфалтирани улици во селото. Сето ова е потребно за интензивен рурален развој. За да се направи селото добро место за живеење, со повисока заработувачка како многу важни фактори се здравството, грижа за децата, образованието, јавен превоз, информатичка технологија - интернет, бизнис, квалитет на живеење и здрава животна средина. Наведените фактори во последните неколку години, а особено во периодот откако е донесена Националната стратегија за земјоделство и рурален развој 2007-2013⁹, не се подобрени, а со донесување на стратегијата за рурален развој на општина Гази Баба се очекува значително подобрување на истите. За внатрешните и надворешните инвеститори, како препорака е квалитетното земјоделско земјиште, чисти подземни води, незагадена средина, мирен и спокоен живот. Како прво што би било добро да се промени или направи во селото, се отварање на банка со банкомат (во моментот нема ниту една), спортски центар, градинка, трговско-деловен центар, откупен пункт, канализација, отварање на мали и средни претпријатија од областа на земјоделството. Кај сите селани постои желба да се учествува во развојните проекти на село Јурумлери, особено во делот на руралниот развој. Состојбата на руралната инфраструктура не ги задоволува стандардите на европската унија, а објектите се со просечна старост од 30 години. Истите се наменети за семејно домување, складирање и пакување на земјоделски производи. Пречки во развојот на бизнисите во селото и диверзификација на бизнисите се недостаток на финансиски средства, несовесно однесување кон националното богатство, достапност на објекти, недостаток на грантови или друга финансиска поддршка, потешкотии при вработување на квалитетна работна сила, рестриктивни договори за закуп, недостаток на обуки и експертска помош, слаб маркетинг и нивото на проценка на локални бизниси (лоши бизнис планови). Ограничувачките фактори за рурален развој на селото е недостаток на капитал, недостаток на грантови и финансиска поддршка, недостаток на објекти за фарма, слаб маркетинг, расположиво земјоделско земјиште, ситни парцели за поинтензивно земјоделско производство и недостаток од обуки и стручни експертизи. Постои заинтересираност за соработка во земјоделското производство, маркетинг и откуп на земјоделски производи. Во поледелското и градинарското производство за наредните пет години се очекува да се намали

⁹ NPAA 3.11. Земјоделство и рурален развој

користењето на заштитни средства (инсектициди, хербициди, фунгициди и фертилизатори) за 20-30%. Оние кои би се заинтересирале за целосна конверзија, треба да го намалат користењето на овие средства од 50-100%, а сето тоа со континуирано следење на препаратите од страна на фитопатолог. Во сточарството во наредните пет години се очекува развој само на говедарството, и тоа за 50%. По направени истражувања би можело да се очекува развој на уште некој вид добиток кој не би ја нарушувал стратегијата за рурален развој, како што е пчеларството и рибарството, кои всушност се и главниот индикатор за постоење на органско земјоделско производство. Во рангирањето на најважните фактори за идното планирање на стратегијата за рурален развој на селото со највисок приоритет се економскиот фактор, приватните бизниси во областа на земјоделството, градење на преработувачки капацитети и поврзаност со регионот на микро и макро план.

Заклучок: Главен проблем е недостаток на сопствено земјоделско земјиште, што е главен услов за користење на финансиската поддршка по двете програми. Поради земјоделското земјиште кое се користи со наемнина, корисниците неможат да аплицираат за субвенции или инвестиции во опрема и земјоделска механизација, бидејќи сопствениците на имотните листови се тие кои аплицираат и ја користат финансиската поддршка. Тоа е целосно неоправдано и не води кон развој на земјоделството. Од тие причини вистинските земјоделски производители не се регистрираат како индивидуални земјоделци, бидејќи не се сигурни дека наредната година сопствениците ќе им ја дадат земјата повторно во наем. На тие производители не им се остава простор за сигурно и развојно инвестирање во систем капка по капка, мрежи, пластеници, стакленици, земјоделска механизација и друго. Моменталните ресурси се добра основа за користење на финансиската поддршка на руралниот развој од петата компонента на програмата за целосна интеграција во европската унија (ИПАРД)¹⁰, доколку се даде земјоделското земјиште на регистрираните земјоделски производители, а на оние кои својата земја ја даваат под наем бидат уредно евидентирани и контролирани од страна на управата за јавни приходи и министерството за земјоделство шумарство и водостопанство (државен земјоделски инспекторат на Република Македонија).

¹⁰ Регулатива (ЕЗ) бр. 1085/2006 на советот од 17 јули 2006 година за воспоставување на Инструментот за претпристапна помош (ИПА)

7) Предлог Мерки за поддршка на развој

	Инфраструктурни инвестиции во примарно земјоделство	Инфраструктурни инвестиции во преработка на земјоделски производи	Инвестиции во рурален туризам и промоција
Мерки/Проекти	1. Инвестиции за подобрување на конкурентноста и модернизација на земјоделски стопанства и инвестиции за рурална инфраструктура¹¹ 2. Инвестиции на земјоделски стопанства со цел нивно реструктурирање и надградба за достигнување на стандардите на Европската Унија¹²	1. Инвестиции за доработка, преработка, складирање, пакување и маркетинг на земјоделски производи и 2. Инвестиции за преработка и маркетинг на земјоделските и рибните производи со нивно реструктурирање и надградба за достигнување на стандардите на Европската Унија	1. Финансиска поддршка на промотивни активности за развој на рурален туризам 2. Диверзификација и развој на рурални економски активности

¹¹ Програма за финансиска поддршка на руралниот развој

¹² Програма за користење на средствата од инструментот за претпристапна помош за рурален развој на европската унија (ИПАРД) за период 2007-2013